

ՀՀ ԻՆՍՏԻՏՈՒՑԻՈՆԱԼ ՀԱՎԱՏԱՐՄԱԳՐՄԱՆ ՉԱՓԱՆԻՇՆԵՐԻ
ՆՇԱՆԱԿՈՒԹՅՈՒՆԸ ԵՎ ԱԶԴԵՑՈՒԹՅՈՒՆԸ ԲԱՐՁՐԱԳՈՒՅՆ ԿՐԹԱԿԱՆ
ՀԱՄԱԿԱՐԳԻ ԲԱՐԵԼԱՎՄԱՆ ՎՐԱ

<https://doi.org/10.59982/18294359-24.15-ha-10>

Անի Անդրանիկի Մկրտչյան

Հայցորդ

ՀՊՏՀ, Կառավարման ամբիոն

ani.mkrtchian@gmail.com

Անփոփագիր

Հոդվածում ուսումնասիրվում է հավատարմագրման չափանիշների և չափորոշիչների կիրառման ազդեցությունը Հայաստանի բարձրագույն կրթության համակարգի վրա: Վերջինում մանրամասն քննարկվում է հավատարմագրման չափանիշների և չափորոշիչների փոխակերպող դերը Հայաստանի բարձրագույն կրթության համակարգում: Մասնավորապես՝ ինչպես են փորձագիտական զեկույցներում ներկայացված խորհրդատվությունները նպաստել հավատարմագրման գործընթացների արդյունավետության բարձրացմանը: Հանգամանորեն դիտարկվում է, թե ինչպես են փորձագիտական խմբերի զեկույցներից և ուսումնասիրություններից բխող այս առաջարկությունները փոխել կրթական մոտեցումները/պրակտիկան և նպաստել Հայաստանում բարձրագույն կրթության համակարգի արդյունավետության բարձրացմանը: Ուսումնասիրությունը ցույց տվեց, որ վերջիններիս իրականացումը եական ազդեցություն է ունեցել հայաստանյան բուհերի որակի և մրցունակության վրա:

Ավելին, վստահորեն կարելի է ասել, որ հայաստանյան բուհերը ոչ միայն ընկալել, այլև ակտիվորեն տեղայնացրել են այս չափանիշները՝ ցուցադրելով գերազանցության և շարունակական կատարելագործման հանձնառություն: Հարկ է նշել, որ խորհրդատվությունների ազդեցությունը մեծ է նաև ազգային և միջազգային կրթական չափանիշներին համապատասխանեցման տեսանկյունից, ինչը նպաստել է առավել մրցակցային միջավայրի ստեղծմանը: Հետազոտությունը ցույց տվեց, որ վերջիններս հատկապես կարևոր են թափանցիկության և հաշվետվողականության կարևորման տեսանկյունից, ինչն էլ իր հերթին օգնել է համալսարաններին բավարարել հասարակության աճող պահանջները և համահունչ լինել համաշխարհային կրթական միտումներին: Ընդհանուր առմամբ, խորհրդատվությունները որոշիչ դեր են խաղացել Հայաստանի բարձրագույն կրթական համակարգում հաստատությունների գործունեության բարելավման և կրթական բարձր չափանիշների պահպանման գործում:

Հիմնաբառեր. Հավատարմագրում, չափանիշ, չափորոշիչ, ազդեցություն, արդյունավետություն

Ներածություն

Հետազոտության նպատակն է ՄՈՒՀ-երի փորձագիտական զեկույցներում նշված խորհրդատվությունների ուսումնասիրության միջոցով վեր հանել հավատարմագրման չափանիշ/չափորոշիչների կիրառության ազդեցությունը բարձրագույն կրթական համակարգի վրա:

Հետազոտության **օբյեկտը**՝ ինստիտուցիոնալ հավատարմագրման չափանիշ/չափորոշիչներն են, իսկ **առարկան**՝ վերջիններիս կիրառելիության ազդեցությունը ՀՀ բարձրագույն կրթության համակարգի վրա:

Չափանիշ/չափորոշիչների արդյունավետությունն ու ազդեցությունը գնահատելու նպատակով նախ իրականացվել է ինստիտուցիոնալ հավատարմագրման առաջին և երկրորդ շրջափուլեր անցած բուհերի փորձագիտական զեկույցներում նշված խորհրդատվությունների **համեմատական ուսումնասիրություն**, ապա նաև **ֆոկուս խմբային** քննարկում հավատարմագրման գործընթացներում ներգրավված համակարգողների և **հարցազրույց** ՈԱԱԿ Ինստիտուցիոնալ և ծրագրային փորձաքննության բաժնի ղեկավարի հետ:

Յուրաքանչյուր կրթության համակարգ՝ մասնավորապես ուսումնական հաստատությունների շրջանավարտները հաճախ հայտնվում են մրցակցային մի միջավայրում, որը ձևավորվել է տեղական և ազգային կարիքներին, շուկայի առաջարկին և պահանջարկին, ինչպես նաև կրթությանը ներկայացվող միջազգային չափորոշիչներին համապատասխանությամբ: Համաշխարհայնացմանը (գլոբալիզացիային) զուգընթաց միջազգային չափորոշիչների ազդեցությունը, թափանցիկության և հաշվետվողականության նկատմամբ հասարակական պահանջը նույնպես աճում է: Հետևաբար կրթության մասնագետներն ու կրթական քաղաքականություն մշակողները հայտնվում են սեփական որակի ապահովման չափորոշիչները մշակելու մարտահրավերի առջև: Այնպիսի չափորոշիչներ, որոնք կարտացոլեն իրենց շահակիցների յուրօրինակ պատմությունը, կարիքները և ակնկալիքները՝ համապատասխանաբար ներդնելով այնպիսի մեխանիզմներ, որոնք թույլ կտան կիրառել այդ չափորոշիչները և մշտադիտարկել կրթության համակարգի կատարողականը: Սա նաև հնարավորություն է տալիս համապատասխան միջոցառումներ ձեռնարկել նոր իրավիճակին հարմարվելու նպատակով [Materu, xxxi]: Այս գործոնների հաշվի առնելու կարևորությամբ էլ պայմանավորված է սույն հոդվածի **արդիականությունը**:

Հավատարմագրման չափանիշների եւ չափորոշիչների նշանակությունը կրթության որակի բարելավման գործընթացում

Չափանիշները գնահատման/չափման կետեր կամ բենչմարքեր են, որոնք սահմանում են որոշակի նպատակների և/կամ չափորոշիչների ձեռքբերումը: Չափանիշները որոշակի մանրամասնություններով նկարագրում են պահանջների առանձնահատկությունները և պայմաններ, որոնք պետք է բավարարվեն՝

համապատասխանաբար ապահովելով հիմքեր (քանակական և որակական) գնահատման վերաբերյալ եզրակացության համար [Vlasceanu et al, 35]:

«Չափորոշիչ» բառն ինքնին ստանդարտացված չէ: Չափորոշիչները ձևակերպումներ են, որոնք վերաբերում են պահանջների և պայմանների որոշակի ակնկալվող մակարդակներին, որոնց համեմատությամբ պետք է գնահատվի և ձեռք բերվի մասնագիտական հաստատության կամ կրթական ծրագրի անհրաժեշտ որակը՝ հավատարմագրվելու կամ արտոնագիր ստանալու համար: «Չափորոշիչ» եզրույթը նշանակում է և՛ ֆիքսված/ամրագրված չափանիշ (որի միջոցով կարող է չափվել արդյունքը), և՛ ձեռքբերման մակարդակը: Չափորոշիչները կարող են ստանալ քանակական ձև/արտահայտվել քանակապես/ լինելով առավելապես բենչմարքինգի արդյունք, ինչպես նաև կարող են լինել որակական՝ մատնանշելով միայն առանձնահատուկ թիրախներ (կրթական արդյունավետությունը, կայունությունը, հիմնական պարտավորությունները և այլն): Քանակական չափորոշիչները ներառում են այն շեմային մակարդակները, որոնց ուսումնական հաստատությունները կամ կրթական ծրագրերը պետք է բավարարեն՝ հավատարմագրում ստանալու համար: Առավել հաճախ շեմային կամ «հիմնական/առանցքային չափորոշիչները» բնութագրում են որակի ընդունելի նվազագույն մակարդակը: Այլ դեպքերում չափորոշիչները վերաբերում են որակի առավելագույն մակարդակին՝ համարվելով «գերազանցության չափորոշիչներ»: Մրանք կարող են լինել բենչմարքինգի արդյունք կամ հաստատվել ոչ բացահայտ կերպով՝ կոլեգիալ ձևով ճանաչվելով /նույն մակարդակի/ փորձագետների կողմից: Չափորոշիչները կարող են ունենալ տարբեր հղման կետեր՝ ա) ներածումներ (օրինակ՝ բովանդակության չափորոշիչներ), բ) արդյունքներ (օրինակ՝ կատարողականի չափորոշիչներ), գ) գործընթացներ: Չափորոշիչները կարող են լինել ընդհանուր (աստիճանի մակարդակի համար, օրինակ՝ Բակալավրի աստիճան, Մագիստրոսի աստիճան) և առարկայական/ կոնկրետ (Մեծ Բրիտանիայում առարկայի բենչմարքինգի սահմանում): Չափորոշիչները կարող են տարբերվել՝ ըստ չափորոշիչների սահմանման տարբեր մեթոդների տեսակների (ինչպիսիք են՝ չափանիշների վրա հիմնվելու մեթոդը, նվազագույն կարողությունների մեթոդը կամ նպատակների սահմանման մեթոդը): Որպեսզի հնարավոր լինի պատշաճ ձևով որոշել, թե արդյոք որակի որոշակի չափորոշիչ բավարարվել է, թե ոչ, այդ չափորոշիչը պետք է հստակ սահմանվի և վերաբերի որոշակի չափանիշներին, որոնք հետագայում կարող են բաժանվել ցուցիչների [Որակի ապահովման տերմինաբանական բառարան, 86]: Սկզբունքորեն բոլոր չափորոշիչներն ունեն նորմատիվ գործառույթ. ապահովում են հաստատուն սանդղակներ և չափումներ, կարգավորում են գործողությունները, սահմաններ են դնում, նպաստում են համեմատությունների իրականացմանը և այլն: Այդուհանդերձ, անհրաժեշտ է ավելի մանրամասն ուսումնասիրել, թե ինչպես են կառավարվում և կիրառվում այդ նորմերը: Մի կողմից չափորոշիչները կարող են դիտարկվել որպես հաստատուն պարամետրեր, որոնք մեծ ազատություն չեն տալիս ներգրավված դերակատարների գործունեությանը, մյուս կողմից՝ ճկուն հայեցակարգեր, որոնք դինամիկ կերպով արձագանքում են տեղի

ունեցող փոփոխություններին: Լրացուցիչ ուշադրություն պետք է դարձնել առկա քաղաքական գործոնների վրա, հատկապես երբ չափորոշիչները կիրառվում են կառավարման և վերահսկման գործընթացներում կենտրոնական ղեկավարությանն աջակցելու համար [Lueger, Vettor, 12]:

Չափորոշիչն ունի տարբեր իմաստներ՝ կախված նրանից, թե որքանով են չափորոշիչները նպաստում հաստատության որակի ապահովմանը/որակի բարելավմանը: Ինչը շատ հաճախ կարող է շփոթության պատճառ հանդիսանալ:

- Իմաստներից մեկը «մինիմալ շեմ»-ն է. կատարողականի մակարդակը, որին պետք է հասնել, օրինակ՝ հավասարմագրվելու, փորձաքննություն անցնելու և այլնի համար:
- Երկրորդ իմաստը վերաբերում է ավելի բարձր մակարդակին. «չափորոշիչ կատարողական» ասելիս սովորաբար նկատի ունենք ոչ թե նվազագույն, այլ միջին մակարդակը:
- «Չափորոշիչ» բառի երրորդ կիրառումն ուշադրությունը հրավիրելու համար է: Նման մոտեցումը կիրառվում է որակի տարբեր գործակալությունների կողմից, որոնք կազմում են այն չափանիշների ցանկը, որին հաստատությունները պետք է ուշադրություն դարձնեն:

Բացի «չափորոշիչ» բառի բազմաթիվ իմաստներից՝ գոյություն ունի նաև մեկ այլ՝ նեղ իմաստ «ակադեմիական ձեռքբերման չափորոշիչ», որը երբեմն հետևյալ հասկացությունների միջև թյուրըմբռնման պատճառ է հանդիսանում.

- սահմանել չափորոշիչների շեմային մակարդակը,
- սահմանել չափորոշիչների այլ մակարդակները,
- չափել չափորոշիչների ձեռքբերումը,
- հավաստել չափորոշիչների միանմանությունը:

Այս ամենը կարող է դիտարկվել ակադեմիական համատեքստում, օրինակ՝ ընդհանուր մտավոր զարգացման կամ ուսումնառությունը շարունակելու պատրաստակամության առումով [Woodhouse, 14-15]:

Որակի չափորոշիչներն անվիճելի նշանակություն ունեն բարձրագույն կրթության ՈԱ համակարգերի բոլոր տեսակների (ինստիտուցիոնալ, տարածաշրջանային, ազգային կամ միջազգային) համար: Թեև արտահայտված են տարբեր ձևերով և պիտակներով, այս չափորոշիչները առկա են աշխարհի հարյուրավոր բարձրագույն ուսումնական հաստատությունների կայքերի գլխավոր էջերում: Ներառված են ՈԱ տարբեր ուղեցույցներում և ԵԲԿՏ-ին առնչվող քաղաքական հայտարարությունների անբաժան մասն են: Անկասկած, պաշտոնապես ընդունված ընդհանուր չափորոշիչների ցանկացած շարք (հաճախ ներկայացված են նվազագույն պահանջների հիման վրա) կարող է հիմք ստեղծել որակի ապահովման համակարգերի ստեղծման համար՝ տրամադրելով հենանիշեր չափման ընթացակարգերի և համեմատությունների իրականացման: Ավելորդ է նշել, որ նման ռազմավարությունները ոչ միայն բավարարում են հանրային հաշվետվողականության պահանջները, այլև արտահայտում են բարձրագույն կրթության

ոլորտում աճող մրցակցային միտումները՝ հիմք դառնալով տարբեր վարկանիշավորումների կամ վարկանիշավորման ընթացակարգերի սահմանման համար:

Տարբեր չափորոշիչներ տարբեր կերպ են համապատասխանեցվում որակի ապահովման և որակի զարգացմանը նպաստող ու ազդող գործընթացներին: Պետք է ավելի մեծ ուշադրություն դարձնել դրանց ներդրման եղանակների վրա, որպեսզի իրագործվի ընդհանուր նպատակը: Եթե անգամ որակի մշակույթի մոտեցումը հիմնականում «ով ենք մենք»-ի վերլուծության գործիք է, ոչ թե «ով ենք ուզում լինել»-ի, վերջին հարցի լուծումը մեր ազդեցությունից դուրս չէ: Որակի չափորոշիչների հետ զգուշավոր, մտածված և արդյունավետ աշխատանքն, անշուշտ, ճիշտ ուղղությամբ ընթացող խոստումնալից քայլ է [Lueger, Vettor, 11-16]:

ՀՀ ինստիտուցիոնալ հավատարմագրման չափանիշների կիրառման արդյունքում բարձրագույն կրթական համակարգի բարեփոխումները

Գրեթե բոլոր եվրոպական երկրները ներդրել են որակի ապահովման իրենց համակարգը՝ հիմնված Բեռլինի կոմյունիկետում [Communique of the Conference of Ministers responsible] ամրագրված չափանիշների վրա՝ հատուկ շեշտադրելով համագործակցությունն ու նոր կապերի ստեղծումը: Այդուհանդերձ, կրթական հաստատություններին խրախուսվում է շարունակել իրենց գործունեությունը՝ որակի բարձրացմանն ուղղված ներքին մեխանիզմների պարբերաբար կիրառման և որակի արտաքին ապահովման հետ անմիջական կապ ստեղծելու միջոցով: Եվրոպական բարձրագույն կրթական տարածքի անդամ բոլոր երկրները մշակել և ներդրել են Բարձրագույն կրթության որակի ապահովման եվրոպական ասոցիացիայի պահանջներին համապատասխան որակի ապահովման ազգային չափորոշիչներ և ուղենիշներ: Ինչպես նաև խրախուսվում է ներդնել որակի արտաքին գնահատման այնպիսի մոդել, որը մշակված կլինի ազգային առանձնահատկությունների հիմքի վրա, սակայն հաշվի կառնի միջազգայնորեն ընդունված ուղենիշներն ու չափանիշները [Standards and Guidelines]: Որակի ապահովման Եվրոպական ռեգիստրը (EQAR) [European Quality Assurance Register for Higher Education] առանձնահատուկ կարևորում է նաև գործակալությունների միջև համագործակցությունը, որը կարող է նպաստել հավատարմագրման գործընթացի փոխադարձ ճանաչման ընդլայնմանը կամ որակի ապահովման վերաբերյալ որոշումների շեշտադրմանը [The European Higher Education Area]: Այդ իսկ պատճառով դեռևս 2005թ.-ին Բոլոնիայի գործընթացի անդամ երկրների նախարարներն առաջարկեցին Բարձրագույն կրթության որակի ապահովման եվրոպական ասոցիացիային (ENQA) Եվրոպական ուսանողական միության (ESU), Բարձրագույն կրթական հաստատությունների եվրոպական ասոցիացիայի (EURASHE) և Համալսարանների եվրոպական ասոցիացիայի (EUA) հետ միասին մշակել որակի ապահովման համաձայնեցված չափորոշիչներ, ընթացակարգեր և ուղենիշներ՝ որակի արտաքին ապահովման կառույցների կամ հաստատությունների համար արդյունավետ

ՏՆՏԵՍԱԳԻՏՈՒԹՅՈՒՆ ԵՎ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒՄ

փորձաքննության համակարգ ապահովելու նպատակով հնարավոր ուղիներն ուսումնասիրելու և նախարարների հաջորդիվ գործողություններ իրականացնող խմբին (Follow-up group) հաշվետվություն ներկայացնելու նկատառումով: Այս գործընթացի շնորհիվ, հնարավոր կլինե՞ր հաշվի առնել գործող որակի ապահովման ասոցիացիաների և ցանցերի մասնագիտական փորձը [Realising the European Higher Education Area]:

Հայաստանի Հանրապետության որդեգրած քաղաքականությունը, կիրառվող ընթացակարգերը և մեխանիզմները մշակված են Որակի ապահովման եվրոպական չափանիշներին և ուղենիշներին համապատասխան՝ հաշվի առնելով ազգային առանձնահատկությունները [ՀՀ Մասնագիտական կրթության փորձաքննության անցկացման ձեռնարկ, 2015, 14]: Պետական հավատարմագրման չափանիշները [Հայաստանի Հանրապետության մասնագիտական կրթության հավատարմագրման չափանիշներ] հիմք են ծառայում ուսումնական հաստատությունների կողմից իրենց գործունեության և ՄԿԾ-ների ինքնավերլուծությունն իրականացնելու համար, ինչպես նաև հնարավորություն են տալիս բացահայտել մասնագիտական ուսումնական հաստատություններում (ՄՈՒՀ) առկա բարելավման կարիք ունեցող ոլորտները: Չափանիշները ձևակերպված են որակի ապահովման միջազգային նորմերին համապատասխան, ապահովում են բազմազանություն և նորարարության բավարար ազատություն: Միաժամանակ, չափանիշները բավարար հստակ են սահմանված և հավաստում են, որ չափանիշների ձևակերպումներում առկա են որակի կարևոր տարրերը, անցել են նախնական գնահատում և կիրառելի են: ՀՀ-ում հավատարմագրում ստանալու համար հաստատությունները և կրթական ծրագրերը գնահատվում են սահմանված բոլոր չափանիշներով [ՀՀ Մասնագիտական կրթության փորձաքննության անցկացման ձեռնարկ 2022, 27]:

Չափանիշ/չափորոշիչների արդյունավետությունն ու ազդեցությունը գնահատելու նպատակով նախ իրականացվել է ինստիտուցիոնալ հավատարմագրման առաջին և երկրորդ շրջափուլերն անցած բուհերի փորձագիտական զեկույցներում [Փորձագիտական զեկույցներ] նշված խորհրդատվությունների համեմատական ուսումնասիրություն, ապա նաև ֆոկուս խմբային քննարկում հավատարմագրման գործընթացներում ներգրավված համակարգողների և հարցազրույց ՈԱԱԿ Ինստիտուցիոնալ և ծրագրային փորձաքննության բաժնի ղեկավարի հետ: Քննարկումների ժամանակ անդրադարձել ենք ոչ միայն չափանիշ/չափորոշիչների կիրառման, մեկնաբանման հարցերին, այլև փորձագիտական զեկույցների, չափանիշների կիրառության ազդեցությանը բարձրագույն կրթական համակարգի բարելավման վրա: Ուսումնասիրությունը նպատակ է հետապնդել՝

- պարզել չափանիշ/չափորոշիչները և հավատարմագրման գործընթացն առհասարակ ինչ ազդեցություն է ունեցել կրթական համակարգի վրա,
- դուրս բերել ինչպիսի փոփոխություններ են իրականացվել հավատարմագրման առաջին շրջափուլի արդյունքում:

ՏՆՏԵՍԱԳԻՏՈՒԹՅՈՒՆ ԵՎ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒՄ

Մտացված տվյալները համադրվել են փորձագիտական զեկույցների և խորհրդատվությունների ուսումնասիրությունների հետ:

Հիմնվելով ՈԱԱԿ Ինստիտուցիոնալ և ծրագրային փորձաքննության քաժնի ղեկավարի հետ հարցազրույցի արդյունքների վրա՝ կարելի է առանձնացնել, որ հավատարմագրման գործընթացն արդյունավետորեն է իրականացվում թե՛ ընթացակարգային առումով, թե՛ կազմակերպչական առումով, թե՛ բովանդակային ապահովվածության առումով, որը նպաստում է երկրում ինչպես որակի մշակույթի ձևավորմանը, այնպես էլ կրթության որակի շարունակական բարձրացմանը: Վերջինիս պնդմամբ չափանիշ/չափորոշիչների կիրառումը մեծապես նպաստել է ուսումնական հաստատություններում որակի ապահովման համակարգի ձևավորմանը: ՄՈՒՀ-երն սկսել են ավելի մեծ ուշադրություն դարձնել իրենց գործունեության արդյունավետության վերլուծությանը:

ՈԱԱԿ Ինստիտուցիոնալ և ծրագրային փորձաքննության քաժնի ղեկավարը նշեց, որ հավատարմագրման գործընթացի ազդեցությունը հատկապես շոշափելի է նշված գործընթացներում՝

- ՄԿԾ-ների բարելավում և վերջնարդյունքահեն նկարագրում,
- ՄՈՒՀ-եր նոր ռազմավարության ընտրություն և ռազմավարական ծրագրերի վերանայում,
- ՄՈՒՀ-երի և ՄԿԾ-ների կառավարման մոտեցումների բարելավում,
- Դասախոսական կազմի կարիքների վերհանման, գնահատման և խրախուսման մոտեցումների բարելավում,
- Կրթություն և հետազոտություն փոխկապակցում,
- Ենթակառուցվածքային ռեսուրսների բարելավում,
- Միջազգայնացում և այլն:

Միևնույն ժամանակ նշեց, որ որակի մշակույթի լիարժեք ձևավորման տեսանկյունից դեռևս անելիքներ կան: Փորձի փոխանցումն ուսումնական հաստատության ներսում դեռևս արդյունավետ մեխանիզմներով և համակարգված չի իրականացվում:

Բուհերի առաջին և երկրորդ շրջափուլերի հավատարմագրման զեկույցներում նշված փորձագիտական խորհրդատվությունների ուսումնասիրությունը հաստատեց վերոնշյալ պնդումը: Եթե առաջին շրջափուլի ժամանակ փորձագետներն ուսումնական հաստատություններին խորհուրդ էին տվել հստակեցնել **ռազմավարական առաջնահերթություններն ու ուղղությունները**, մշակել և ներդնել ՌԾ-ի գնահատման և բարելավման հստակ մեխանիզմներ և գործիքներ, բարելավել բուհի տարբեր գործընթացներում արտաքին և ներքին շահակիցներին ներգրավման մեխանիզմները, ապա երկրորդ շրջափուլի ժամանակ գրեթե բոլոր ուսումնական հաստատությունները վերանայել են իրենց ռազմավարական ծրագրերը: Համապատասխանաբար հստակեցվել են ուսումնական հաստատությունների ռազմավարական նպատակներն ու առաջնահերթությունները՝ ըստ ուղղությունների: Այս փուլում կարևորվել է ՌԾ-ի

ՏՆՏԵՍԱԳԻՏՈՒԹՅՈՒՆ ԵՎ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒՄ

կատարողականի գնահատումն ըստ գնահատման առանցքային ցուցիչների իրականացումը:

Լուրջ բարելավումներ են իրականացվել **կառավարման համակարգերում**: Եթե առաջին շրջափուլի ժամանակ բուհերի կազմակերպական կառուցվածքը, ռազմավարական նպատակներն ու խնդիրները ոչ միշտ էին համահունչ, հստակեցված չէին կառուցվածքային տարբեր ստորաբաժանումների գործառնություններն ու պարտականությունները, որոշումների կայացումը մեծամասամբ մասնակցային չէր իրականացվում, հիմնականում թույլ էին միջամբիոնային կամ միջֆակուլտետային մակարդակով լավագույն փորձի տարածման մեխանիզմները, ապա երկրորդ շրջափուլի զեկույցներից պարզ է դառնում, որ վերանայվել են կազմակերպական կառուցվածքները, բարելավվել են որոշումների կայացման գործընթացներում շահակիցների ներգրավման մեխանիզմները, մշակվել են երկարաժամկետ, միջնաժամկետ և կարճաժամկետ պլաններ, ներդրվել են էլեկտրոնային փաստաթղթաշրջանառության համակարգեր: Արդեն կենտրոնացվածությունը տվյալների հավաքագրման մեխանիզմների և մշտադիտարկման իրականացման մեխանիզմների բարելավման վրա է:

Փորձագիտական զեկույցների և խորհրդատվությունների ուսումնասիրությունները հիմք են տալիս պնդելու, որ լրջագույն բարելավումներ են իրականացվել **ՄԿԾ-ների** տիրույթում: Եթե առաջին շրջափուլի ժամանակ արտաքին շահակիցների ներգրավվածությունը ՄԿԾ-ի մշակման, վերանայման գործընթացներում շատ ցածր էր, ՄԿԾ-ները, հիմնականում, ըստ վերջնարդյունքների մշակված չէին, վերջնարդյունք, դասավանդման ու ուսումնառության մեթոդ և գնահատում փոխկապակցված չէին, չէր իրականացվում հստակ մեթոդաբանությամբ բենչմարքինգ այլ միջազգային կրթական ծրագրերի հետ, ապա երկրորդ շրջափուլում պարզ է դառնում, որ գրեթե բոլոր ուսումնական հաստատություններում վերանայվել են ՄԿԾ-ը: Վերջիններս հստակ նկարագրված են ըստ ուսումնառության վերջնարդյունքների, վերանայվել են դասավանդման ու ուսումնառության մեթոդները, բուհերի կողմից կարևորվել է ձևավորող գնահատումը, ուսումնական հաստատությունները ներդրել են շահակիցների կարիքները վերհանելու մեխանիզմներ, մեկնարկել են կրթական ծրագրերի վերանայման և բարելավման աշխատանքները: Որոշ ուսումնական հաստատություններ ներդրել են կրթական ծրագրերի պատասխանատուներ: Երկրորդ շրջափուլի զեկույցներում սկսել են քննարկվել առավել խորքային և բովանդակային հարցեր, ինչպիսիք են՝ կամրնտրական առարկաների կանոնակարգումը, դասընթացի ծավալը, պլանավորումը, ձևավորող գնահատման գործընթացում գործատուների ներգրավվածությունը, ըստ վերջնարդյունքների կրեդիտների բաշխումը և այլն:

Առաջին շրջափուլի խորհրդատվություններն ուսումնասիրելով կարելի է փաստել, որ նախկինում ըստ կրթական ծրագրերի չկային **պրոֆեսորադասախոսական կազմին** ներկայացվող հստակ պահանջներ, բավարար չափով ուշադրության չէին արժանանում դասախոսական կազմի վերապատրաստումներն ու մասնագիտական

ՏՆՏԵՍԱԳԻՏՈՒԹՅՈՒՆ ԵՎ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒՄ

զարգացումը, դասախոսների կարիքների վերհանման, գնահատման և խրախուսման մեխանիզմները ոչ միշտ էին հստակ և փոխկապակցված: Երկրորդ շրջափուլի ժամանակ արդեն հստակեցվել են դասախոսների կարիքներ վերհանման և գնահատման մեխանիզմներ, ներդրվել են մասնագիտական զարգացման հնարավորություններ: Մակայն դեռևս դասախոսների խրախուսման և մասնագիտական առաջխաղացման մեխանիզմները բարելավման անհրաժեշտություն ունեն:

Առաջին շրջափուլի արդյունքում զգալի փոփոխություններ են իրականացվել **կրթություն և հետազոտություն** փոխկապակցելու ուղղությամբ: Ուսումնական հաստատություններում ներդրվել են հետազոտության իրականացման կամ միջազգային գրախոսվող ամսագրերում հրատարակվելու համար խրախուսման մեխանիզմներ: ՄԿԾ-ներում սկսվել է շեշտադրվել հետազոտական բաղադրիչի առկայությունը, ուսանողների մոտ հետազոտական հմտությունների ձևավորումը: Այդուհանդերձ դեռևս ակտուալ է հետազոտության երկարաժամկետ և միջնաժամկետ հստակ ռազմավարությունների մշակման, ինչպես նաև հետազոտության արդյունքների առևտրայնացման և միջազգայնացման ուղղությամբ հարցերը:

Առաջին շրջափուլի արդյունքում շոշափելի փոփոխություններ են իրականացվել **ենթակառուցվածքների և ռեսուրսների** տիրույթում: Բարելավվել են ուսումնագիտական ենթակառուցվածքները, վերազինվել են լաբորատորիաները՝ հարստացվել նորագույն սարքերով և համապատասխան փորձարարական նյութերով: Մեծացել է միջազգային գրադարանային ֆոնդերին անդամակցությունը: Որոշ ուսումնական հաստատություններ ներդրել են համապատասխան պայմաններ առանձնահատուկ կարիքներ ունեցող անձանց համար: Այդուհանդերձ երկրորդ շրջափուլի զեկույցներն ու փորձագիտական խորհրդատվությունները ցույց տվեցին, որ դեռևս ֆինանսական կառավարման համակարգի բարելավման անհրաժեշտություն կա, վերջիններս ոչ միշտ են փոխկապակցված ռազմավարական նպատակների հետ:

Համեմատելով առաջին և երկրորդ շրջափուլերի արդյունքները՝ կարելի է փաստել, որ հսկայական աշխատանք է կատարվել **միջազգայնացման** ուղղությամբ: Մասնավորապես՝ զգալի մեծացել է միջազգային ծրագրերում ուսումնական հաստատությունների ներգրավվածությունները, ընդլայնվել է միջազգային համագործակցությունը, ինչը նպաստել է ուսանողների և դասախոսների շարժունության, ինչպես նաև միջազգային դասախոսների ներգրավման մեծացմանը: Շատացել են համատեղ գիտահետազոտական աշխատանքներն ու հրատարակումները: Բարելավվել է ուսանողների և դասախոսների օտար լեզվի իմացության աստիճանը: Այդուհանդերձ դեռևս համատեղ կրթական ծրագրերը պետք է ընդլայնվեն, պետք է մշակվեն օտարերկրացիների ներգրավման և ադապտացիայի հստակ քաղաքականություններ՝ պայմանավորված վերջիններիս թվի զգալի աճով:

Շոշափելի փոփոխություններ են նկատվում **որակի ապահովման** տիրույթում: Մասնավորապես՝ առաջին շրջափուլի արդյունքում բոլոր ուսումնական հաստատությունները ձևավորել են որակի ապահովման կառույցներ, նշանակվել են

որակի ապահովման ֆակուլտետային պատասխանատուներ: Պարբերաբար իրականացվում են որակի ապահովման գործընթացներում ներգրավված անձանց վերապատրաստումներ: Մշակվել և ներդրվել են որակի ապահովման մեխանիզմներ, գործիքակազմ: Իրականացվում են տարբեր տիրույթների պարբերական գնահատումներ, համապատասխանաբար նաև բարելավումներ: Բուհի տարբեր գործընթացներ իրականացվում են որակի ՊԻԳԲ շրջափուլին համապատասխան: Այդուհանդերձ, դեռևս որակի մշակույթն ամբողջովին չի ձևավորվել, իսկ տվյալների հավաքագրման մեխանիզմները կատարելագործման անհրաժեշտություն ունեն:

Եզրակացություն

Ընդհանրացնելով ուսումնասիրությունների արդյուքները, կարելի է վստահ ասել, որ հավատարմագրման չափանիշ/չափորոշիչների և առհասարակ հավատարմագրման գործընթացի ազդեցությունը կրթական համակարգի բարելավման և բուն կրթական գործընթացի կազմակերպման վրա զգալի է, բազում գործընթացներ սկսել են պլանավորված իրականացվել, կրթական տարբեր գործընթացներ պարբերաբար գնահատվում և համապատասխանաբար բարելավվում են, իսկ արտաքին և ներքին շահակիցների ներգրավվածությունը մեծացել է ինչպես մշակման, այնպես էլ գնահատման և բարելավման գործընթացներում: Վերջիններս հիմք են ապահովում հավատարմագրման գործընթացի կատարելագործման, ինչպես նաև ոլորտը կարգավորող փաստաթղթային հենքի վերանայման համար, որն էլ իր հերթին նպաստում է որակի մշակույթի ձևավորմանը: Այդուհանդերձ թե՛ փորձագետները, թե՛ համակարգողները, թե՛ զեկույցների վերլուծությունները հիմք տվեցին պնդելու, որ անկախ նրանից՝ ինչքանով են հավատարմագրումներն արդյունավետ և ինչ ազդեցություն ունեն համակարգի վրա, հավատարմագրման չափանիշ/չափորոշիչները մշտապես ուշադրության կենտրոնում պետք է լինեն:

Գրականության ցանկ

1. «Մասնագիտական կրթության որակի ապահովման ազգային կենտրոն» հիմնադրամ: ՀՀ Մասնագիտական կրթության փորձաքննության անցկացման ձեռնարկ, Երևան, 2015, 116 էջ
2. «Մասնագիտական կրթության որակի ապահովման ազգային կենտրոն» հիմնադրամ: ՀՀ Մասնագիտական կրթության փորձաքննության անցկացման ձեռնարկ 2022, Երևան, 2022, 111 էջ
3. Vlasceanu L., Grunberg L. and parlea D.: Quality Assurance and Accreditation: A glossary of Basic Terms and Definitions, UNESCO, Bucharest ISBN 92-9069-186-7, 2007, 119 pages
4. Peter Materu: Higher Education Quality Assurance in Sub-Saharan Africa: Status, challenges, opportunities and promising practices, International Bank for Reconstruction and Development/ The World Bank, Washington D.C. 20433, U.S.A.; 2007, 80 pages DOI: 10.1596/978-0-8213-7272-2; U.S.A.;

5. Woodhouse D.: A short history of Quality, Commission for Academic Accreditation United Arab Emorates, CAA Quality Service No.2, ISSN 2227-496, ASBN978-9948-16-584-2, April 2012, 29 pages
6. Lueger M. and Vettor O: Standards and Quality Models: Theoretical Considerations, “Flexibilising” Standards? The Role Of Quality Standards Within A Participative Quality Culture, Implementing And Using Quality Assurance: Strategy And Practice A Selection of papers from the 2nd European Quality Assurance Forum, Edited By: Anela Beso, Lucien Bollaert, Bruno Curvale, Henrik Toft Jensen, Lee Harvey, Emmi Helle, Brian Maguire, Anne Mikkola and Andrée Surssock, Italy, 2007, pages 11-17
7. «Մասնագիտական կրթության որակի ապահովման ազգային կենտրոն» հիմնադրամ: Որակի ապահովման տերմինաբանական բառարան, աշխատանքային նյութ, 102 էջ: <http://www.anqa.am/hy/hրապարակումներ/որակի-ապահովման-տերմինաբանական-բառարան/>
8. Հայաստանի Հանրապետության մասնագիտական կրթության հավատարմագրման չափանիշներ: <http://www.anqa.am/hy/hավատարմագրում/#Papers>
9. Մասնագիտական կրթության որակի ապահովման ազգային կենտրոն, հիմնադրամ: Փորձագիտական զեկույցներ: <https://www.anqa.am/hy/%D5%B0%D5%A1%D5%BE%D5%A1%D5%BF%D5%A1%D6%80%D5%B4%D5%A1%D5%A3%D6%80%D5%B8%D6%82%D5%B4/?ExpertReports=2022#ExpertReports>
10. Communique of the Conference of Ministers responsible for Higher Education in Berlin on 19 September. http://media.ehea.info/file/2003_Berlin/28/4/2003_Berlin_Communique_English_577284.pdf
11. European Quality Assurance Register for Higher Education. <https://www.eqar.eu/>
12. Realising the European Higher Education Area, Communiqué of the Conference of Ministers responsible for Higher Education in Berlin on 19 September 2003, pages 9. http://www.tcd.ie/teaching-learning/academic-development/assets/pdf/berlin_communique.pdf
13. Standards and Guidelines for the Quality Assurance in the European Higher Education Area, 2005. <http://www.enqa.eu/index.php/home/esg/>
14. The European Higher Education Area - Achieving the Goals, Communiqué of the Conference of European Ministers Responsible for Higher Education, (19-20 May 2005), Bergen. http://www.ehea.info/Uploads/Declarations/Bergen_Communique1.pdf

**THE SIGNIFICANCE AND IMPACT OF THE ACCREDITATION CRITERIA ON THE
IMPROVEMENT OF THE HIGHER EDUCATION SYSTEM**

Ani Mkrtchyan

Researcher

ASUE, Chair of Management

ani.mkrtchian@gmail.com

Abstract

The article discusses the significance and impact of accreditation criteria and standards on improving the educational system. It elaborates on the transformative role of accreditation criteria and standards in Armenia's higher education landscape. The article evaluates the impact of recommendations on the use of accreditation criteria and standards within Armenia's higher education system. It critically assesses how these recommendations, derived from expert panel reports and studies, have reshaped educational practices and become instrumental in enhancing the effectiveness of the higher education system in Armenia. The research shows that the implementation of these recommendations has significantly influenced the quality and competitiveness of Armenian higher education institutions. Moreover, the research highlights that Armenian universities not only understand but have proactively adapted these standards, showcasing a commitment to excellence and continuous improvement. It also notes the alignment of these practices with both national and international educational standards, fostering a more competitive environment. The study underscores the importance of transparency and accountability, as suggested in the recommendations, which have helped institutions meet increasing societal demands and align with global educational trends. Overall, the recommendations have played a crucial role in improving institutional performance and maintaining high educational standards within Armenia's higher education system.

Keywords: Accreditation, criterion, standard, impact, effectiveness.

Ներկայացվել է՝ 08.04.2024թ.

Ուղարկվել է գրախոսման՝ 10.05.2024թ.